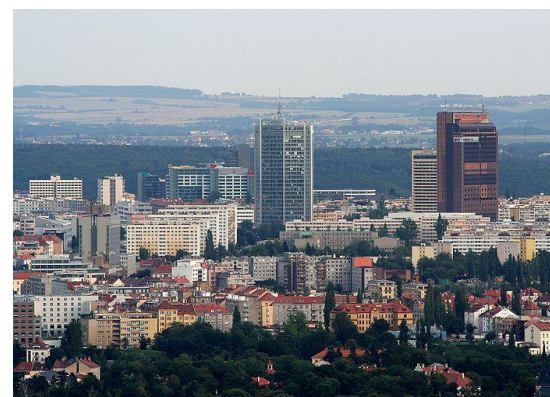

Něco o krajině ...

Ing. arch. Beata Vinklárková, Ph.D.

říjen 2020

Představa krajiny – každý má svou

Zásadní historické vlivy na krajinu kraje

- ◆ Rozvoj průmyslu v 19. stol. – vznik průmyslových center ve vazbě na těžbu uhlí – prudký nárůst obyvatelstva, migrační přírůstek z Moravy, Maďarska a Polska
- ◆ Dobudování Severní dráhy Ferdinandovy r. 1847 a Košicko-bohumínské dráhy r. 1871.
- ◆ Zemědělství ve slezské pánvi se postupně stává jen doplňkovým zdrojem obživy obyvatelstva
- ◆ Další nárůst obyvatelstva po 2. světové válce v Ostravské pánvi
- ◆ Za třicetileté období mezi lety 1961-1991 zde došlo také k největšímu nárůstu počtu obyvatelstva – téměř o jednu čtvrtinu
- ◆ Po roce 1990 začíná v důsledku útlumu hornické činnosti a těžkého průmyslu počet obyvatel klesat.
- ◆ Území kraje na území různých historických zemí ...

Plánování území...

- ◆ ... od dob přechodu od kočovné společnosti k pěstování zemědělských plodin a usazení na místě

Novodobá historie českého stavebního práva – 6 etap

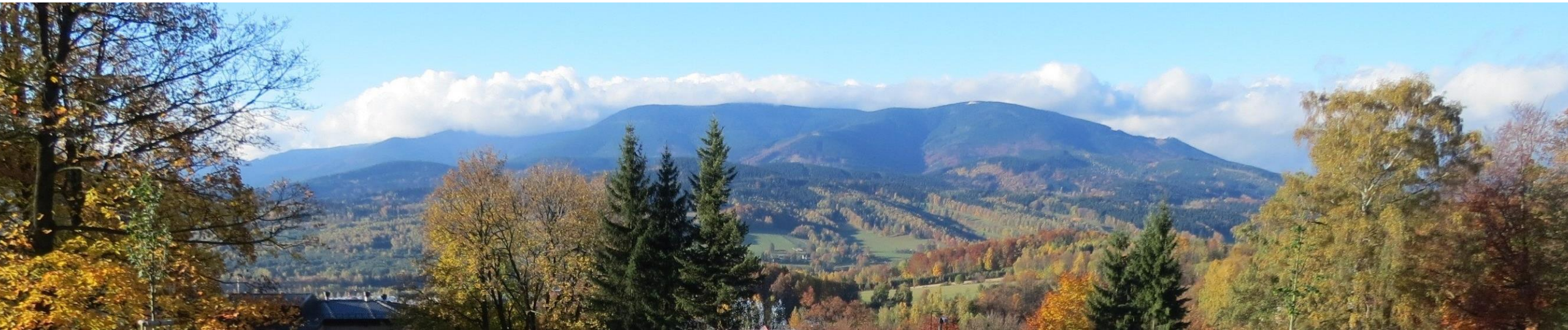
1. Od r. 1886 do druhé poloviny 40. let 20. stol. pro Čechy, Moravu a Slezsko – 6 stavebních řádů, pro území Moravy a území Slezska - různé stavební předpisy do r. 1946 - rozdílná velikost území, historický vývoj, etnická skladba obyvatel, způsob zástavby - Slezsko: možnost stavět „*docela mimo osadu*“ - bez vazby na zastavěné území (rozptýlená zástavba)
2. Do r. 1941 - vládní nařízení č. 288/1941 – opatřování polohy obcí a finanční podpora
3. Do roku r. 1958 – regulace uspořádání zájmového prostoru a pojem územní plánování pojímaný jako celistvé řešení území
4. Do roku r. 1976 – samostatně 2 zákony - o územním plánování, o stavebním řádu
5. Do roku r. 2006 – zákon č. 50/ 1976 o územním plánování a stavebním řádu
6. Dodnes zákon č. 183/ 2006 o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

Územní plánování dnes

- ◆ Důsledkem průmyslové revoluce a socialistického státu je **ztráta vztahu k půdě**
- ◆ Čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (zákon č. 2/1992)
- ◆ „*Každý má právo **vlastnit**“ ≠ stavět*
- ◆ Čl. 11 odst. 3 Listiny
- ◆ „***Vlastnictví zavazuje.** Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.*“
- ◆ **Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.**

Krajina – heterogenní polyfunkční celek

- ◆ Krajina – neoddělitelné složky – kulturní, životního prostředí, ekologie, sociálního prostředí, prostředí hospodářské činnosti
- ◆ Ochrana krajiny v českém prostředí formou krajinného rázu a současně ochrana, plánování a management krajiny podle Evropské úmluvy o krajině implementované do stavebního zákona
- ◆ Vazby, procesy, principy v krajině - problém - resortní nakládání s jednotlivými složkami krajiny
- ◆ Ochrana krajiny není pouze konzervací zděděných hodnot, ale v zájmu současné společnosti a současných poznatků spoluvytváření krajiny
- ◆ Heterogenní území Moravskoslezského kraje - krajina degradovaná i harmonická
- ◆ **Cílem je hledání možností aktivní ochrany a kontinuálního spoluvytváření krajiny**

Přehled metod hodnocení krajinného rázu

- ◆ **Metody hodnocení krajinného rázu nabízí hodnocení typologického i individuálního členění krajiny**
- ◆ **V hodnocení krajinného rázu není zahrnuta krajina uvnitř sídel (řešených územním plánem) příp. vizuální projevy krajiny, nepředpokládají aktivní účast obyvatel, hodnocení není s veřejností projednáváno, systémově neřeší budoucí nakládání s krajinou a její potenciál**
- ◆ **Dle českého právního prostředí se preventivní hodnocení krajinného rázu provádí pro území chráněných krajinných oblastí a obcí s rozšířenou působností**
- ◆ **Z roku 1999 (MŽP, MMR, MK, I. Míchal a kol.)** – obsah pojmů **oblast a místo krajinného rázu**, psychické estetické, užitkové a sociální vlastnosti krajiny, kritéria pro hodnocení krajiny
- ◆ **Z roku 2005 (MŽP, Löw a spol.)** – typologické členění krajiny ČR, 3 rámcové **typy sídelní krajiny, využití území a reliéfu** na základě vegetační stupňovitosti, členění reliéfu, výjimečnosti typů reliéfu, biogeografických podprovincií, struktury využití ploch, historických typů sídel a jejich plužin, typů lidového domu, doby osídlení krajiny
- ◆ **Z roku 2006 (Bukáček R., Matějka P.)** – oblasti krajinného rázu, charakteristické krajinné celky, specifická místa krajinného rázu, znaky krajinného rázu, kategorizace sídel, krajinný prvek, krajinná složka – nehodnotí charakteristiky, ale znaky krajiny s ohledem na měřítko a harmonizující prvky
- ◆ **Z roku 2011 (Vorel, I., Kupka, J.)** – shrnuje názory autorů, nabízí definici pojmů hodnocení krajinného rázu, definuje vizuální znaky přírodních a kulturně historických charakteristik. Znaky krajiny hodnotí podle jejich vzájemné konfigurace a neopakovatelnosti ve smyslu urbanistické a krajinářské kompozice

Krajinné památkové zóny a pozemkové úpravy

- ◆ Deklarace ochrany kulturní krajiny od roku 1987 - metodika pro vymezení krajinných památkových zón až z roku 2014, až do 2016 nebyla známa deklarace prohlášení, nyní náprava vyhlášení 25 krajinných památkových zón
  - ◆ Od roku 2015 (Kučová, V. et al.) – Metodika standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny – důraz na sjednocení a výklad pojmů státní památkové péče a ochrany přírody a krajiny, reflexe výrazových možností vyjádření krajinných hodnot na multidisciplinární úrovni – klade si za cíl být východiskem pro územně plánovací dokumentaci , tzn. předcházení mezioborovým rozporům a koordinaci koncepčních řešení - zatím nevyužita
- Komentář: Na území MSK zatím krajinná památková zóna nebyla vyhlášena, i když návrhy byly – metodika poskytuje výklad pojmů napříč krajinářskými obory použitelné v praxi*
- ◆ Pozemkové úpravy - prostorové uspořádání pozemků (dělení, scelování, přístupnost, využití, vyrovnání hranic) v zájmu vytvoření podmínek pro racionální hospodaření vlastníků půdy
  - ◆ Od roku 2019 (SPÚ, Praha) – Metodický návod k provádění pozemkových úprav – krajinotvorný nástroj v prostředí nedořešených vlastnických vztahů

Jak je tomu u našich sousedů...

POLSKO

- ◆ Od roku 2015 povinnost vypracovat tzv. Audit krajiny – definice krajiny jako lidské vnímání světa
- ◆ Klasifikace a metodika stanovená z centrální úrovně státu – prioritní krajiny, tlaky, hrozby, reviduje hranice chráněných území včetně lokalit UNESCO, může stanovovat zákazy stavebních prací, ale i zalesnění
- ◆ Uzákonění participace obyvatel neznamena okamžitou změnu v čase a špatné návyky z minulých let
- ◆ Polská praxe klade důraz na podporu udržitelného rozvoje krajiny, kterým je ocenění Rady Evropy za příkladné činnosti při vytváření nových krajin

SLOVENSKO

- ◆ Vychází ze stejných předpisů jako ČR
- ◆ Jednoznačně trvá kvalitní výzkum krajiny (Ústav krajinnej ekológie SAV)
- ◆ Dřívější počátek uplatňování Evropské úmluvy o krajině, ale krajinu nepromítají do koncepcí, pouze formou chráněných území podle zákona o ochraně přírody
- ◆ Nová definice krajiny od r. 2000 ve stavebním zákoně, krajinně-ekologický plán však pouze jako podklad pro koncepcie, nestává se přímo jejich závazným obsahem

Zpět k nám ...

- ◆ V zájmu utváření krajiny žádoucí posun od analytických metod k syntéze
- ◆ Syntéza doplněná o kumulaci hodnot, vizuální dopad, převaha (naléhavost), ojedinělost
- ◆ Na základě zákonné ochrany – identifikace, klasifikace, míra navazující regulace
- ◆ Výsledkem je skupina veřejných zájmů – převahu jednoho z nich posuzují dotčené orgány
- ◆ Stát prosazuje ochrany veřejných zájmů prostřednictvím právních předpisů

- ◆ **Veřejný zájem ≠ zájem veřejnosti**

- ◆ Koncepce územně plánovací dokumentace – limity využití území (ze zákona) + zájmy veřejnosti
- ◆ Stanovení regulace pro rozhodování v území
- ◆ Zůstává opomíjena skutečná sounáležitost krajiny s vlastníky pozemků a nemovitostí

Cestou k tvorbě krajiny

- ◆ Metody expertního hodnocení krajiny se různí – převažují metody hodnocení stavu a ochrany hodnot
- ◆ Nástrojem odpovědné smysluplné tvorby krajiny je územně plánovací dokumentace – nezbytná dohoda v krajině:
  - **Limity využití území**
  - **Expertní hodnocení**
  - Subjektivní hodnocení hodnotitele, vlastníků
  - Nehmotné atributy krajiny
  - Participace obyvatel na plánování
  - **Přezkum správním soudem – ochrana individuálních práv**
- ◆ Možnost ochrany hodnot na hierarchických úrovních, hledání kompromisu – tvorby krajiny jako prostředí života lidí a základ jejich totožnosti
- ◆ Plánování v krajině - institucionální úroveň + občanský a lidský přístup
- ◆ Rizika – konzervace, definice společných hodnot, uniformita, ekonomický tlak, demografické a migrační procesy, společenské a hospodářské síly
- ◆ **Krajina - hybná síla - dosažení výjimečnosti – sebevědomí na lokální úrovni – konkurenceschopnost**

Přijetí EÚoK ... závazek nejen krajinu chránit, současně ji utvářet

- ◆ Co je hodnota, kterou uznáváme, na které se shodneme? - uspokojení potřeb ohodnocená ekvivalentem protihodnoty, které jsme ochotni se pro ni vzdát
- ◆ Územní plánování má nástroje k utváření územních podmínek v krajině na hierarchických úrovních, nicméně ... saturuje hodnoty dosud nechráněné, je napadnutelná nespokojenými aktéry
- ◆ Participace veřejnosti – eliminace rizik v rozhodování o území
- ◆ Participace veřejnosti – současně problém školství, kulturní úrovně, odpovědnosti za věci veřejné a společné v prostředí s historickými traumaty ve struktuře vlastnických vztahů
- ◆ Potřeba dosáhnout řešení – nastavit pravidla hledání kompromisu – uznání všech zúčastněných stran a eliminace chaosu v jejich kompetencích
- ◆ Hospodářské využití krajiny - netržní funkce krajiny - **oceňování netržních funkcí** – možná cesta k multifunkčnímu využití krajiny ve stávajícím legislativním prostředí

Trvající potíže nejen krajiny

- ◆ Od roku 1989 změna vlastnických vztahů – změna rozhodování v krajině – vlastnictví však není jen privilegiem, ale také odpovědností (sdílené vlastnictví) - formalistický a resortní přístup ochrany krajiny je nezbytné doplnit o nástroje aktivní tvorby
- ◆ Požadavek propojení všech aktérů v krajině - informovanost, vzdělanost, odpovědnost a spolupráce – žádný předpis nenahradí kultivovanou veřejnou rozpravu na kulturní a slušné úrovni
- ◆ Potřeba propojení stanovených ekonomických a sociálních přínosů krajiny s plánováním, odpovědností a vymáháním procesů ochrany a tvorby krajiny je cestou k nalezení identity a konkurenceschopnosti
- ◆ Nezbytnost stimulu k omezení záboru volné krajiny - v naší transformované společnosti byly navozeny finanční stimuly na realizaci staveb a opatření – naproti tomu neexistuje negativní finanční stimul za vlastnictví zastavitelného pozemku – stimul k úbytku volné krajiny zůstává
- ◆ Nutnost jednoznačného kritického a závazného přístupu na metodickém přístupu ke krajině, navazujících kompetencí, participace a příkladů dobré praxe
- ◆ Potřeba pozastavení vytváření unifikované krajiny turistickým průmyslem
- ◆ Nevyhnutelnost výchovy a dodržování hodnotové škály na morální, emocionální a duchovní úrovni, nejen na úrovni hmotných statků - rozšiřování rozsahu forem nevyžadujících zákonný rámec - poptávka po vlastním příspěvku na tvorbě svého prostředí vyvolá vztah, o který má smysl usilovat

Děkuji za pozornost

beata.vinklarkova@msk.cz